ega oma neid positiivseid väärtusi, mis tema »Eesti keele grammatika« seisukohta-omavaks teinud. Sellele lisaks on H. õige palju kirjutanud väiksemaid artikleid ja märkeid keelelistele küsimustele »Postimehes«, »Rahva Lõbulehes« j. t. Neis taotleb H. ilmselt keeleuuenduslikke sihte praeguses mõttes ja võime teda sellepärast nimetada oma keeleuuendusliku liikumise isaks otsemas mõttes. H.-i keeleuuendusest ei ole küll palju tänapäevani püsima jäänud — ses avaldub samuti teaduslik ebatäpsus ja teine kord naiivsuseni küüniv pealiskaudsus — teerajajaks on ta aga siingi olnud. H.-i filoloogilist tegevust käsitledes ei saa märkimata jätta ka tema pedagoogilist tööd eesti keele praktilise õpetamise alal Tartu ülikooli eesti keele lektorina. — H.-i kaugemale küünida püüdvaid keeleteaduslikke töid (näit. Sumeri-akkadlased, a. 1896, Uurimised Eesti rahva muinasajast, a. 1895) tuleb lugeda täiesti äpardunud katsete hulka.

Teerajajaks on H. olnud ka eesti kirjandus-ajalooliste sugemete korjamises. Tema »Eesti kirjanduse ajalugu« (1898) sisaldab väärtuslikke andmeid, kuigi see on nõrk oma esteetilise kandepõhja poolest. Ei saa ühenduses sellega nimetamata jätta ka tema suureviisiliselt kavatsetud »Üleüldist teaduste sõnaraamatut«, mis pidi vastama täielikule entsüklopeediale, millest aga ainelistel põhjustel ainult üks vihk ilmus (1901—03).

Ka ilukirjanikuna on H. püüdnud rikastada eesti vaimuvara salve, kuigi see ala tal kõige vähem on õnnestunud. Ta luuletused, mis ühises kogus »Salmikud« (I 1881, II 1882) ilmunud, on kirjutatud peaasjalikult vastavaid viise arvesse võttes, seepärast sisukehvad ja keele ning vormi poolest konarlikud. Väheseist proosatöist väärib suuremat tähelepanu novellilaadiline »Auulane ja Ülo« (1887) jutustus Eesti vabadus-ajast, oma kõrgelennulise stiili, võrdlemisi korraliku keele ja rahvusliku vaimu poolest, kus avaldub toosama vaim ja püüd, mida H. ka oma politilises orientatsioonis ja tegevuses püüdis väljendada.

H.-i mitmekülgne tegevus on kestvaid jälgi jätnud eesti kultuurelu arengule. Kuigi tema iseloom ja ajalaad pole lubanud teda pea ühelgi alal olla põhjalik ja määrava tähendusega, on ta siiski ohverdusliku tööga suuresti aidanud kanda seda rahvuslikku vaimukoormat, millele praegugi tugime.

K. A. Hermanni mõju muusikamehena oli omal ajal suur ja laialdane. Juba tema komponeeritud koorilaulude arv tõusvat H.-i oma sõnade järele umbes tuhandeni. Küll on aga H.-il sellepärast ka vähe laule, mis oma muusikalise tuuma poolest veel tänini oleksid huvitavad. H.-i paremaks ja ühtlasi vahest ka populaarsemaks lauluks on tema »Isamaa ilu hoieldes«. H.-i peatähtsus muusikas ei seisa mitte tema kompositsioonides — millede suhtes meie tänapäev asume juba eitavalt arvustaval seisukohal —, vaid selles, et H. on olnud kõige töökam, produktiivsem muusika-propageerija, sealjuures alati osutades sümpaatlikku heasoovlikkust ja suurt ning õiglast armastust muusika vastu. Tema õhutusel on rahva hulgas levinud huvi muusika, eriti koorilaulu vastu. Viimane pidi seisma mitmeti veel alles madalal astmel, mida võib järeldada H.-i enda seletustest tema toimetatud ja väljaantud »Laulu ja mängu lehe« VI aastakäigu numbris a. 1890. Muusikakirjanikuna on H. olnud väga produktiivne, eriti oma »Laulu ja mängu lehe« kaudu, kus ta palju kirjutas heliloojate ja muusikakunstnikkude elust, andis näpunäiteid üksikute muusikariistade mängimise kohta, õpetust algteoorias ja algmõisteid harmooniast. Peale aa. 1885—97 ilmunud »Laulu ja mängu lehe« rikkaliku noodilisa avaldas H. terve rea noodikirjandust, millest tuleks nimetada: »Eesti Kannel« I (1875); »E. K.« II (1882); »E. K.« III (1884); »Koori ja kooli kannel« (I anne 1875 ja II anne 1882); »Kodumaa laulja« (1877) meeskoorile; »Laulu kaja« (1884), »Põltsamaa endise õpetaja E. Hörschelmanni laulud« (1885); »Eesti rahvalaulud segakoorile« kolmes vihus (1890—1908). Saksakeelsed väljaanded, üks sega-, teine meeskoorile nime all »Völkerlieder«. H. katsus oma jõudu ka näitelavateosega »Uku ja Vanemuine« (ilm. 1908), nimetades seda ooperiks, kuid selleks ei ulatunud tal võimeid juba üksi puuduliku muusikalise ettevalmistuse pärast, rääkimata muusikalise kujundamise võimest. Eelmängu sellele teosele kui ka kogu orkestri kaasmängu on kirjutanud A. H. Wirkhaus.

Post. alb., 46; Kampmann, Peaj., III[II], 203—15; V. Reiman, Kivid ja killud, (1907), 75 j.; E. Kirj. 1909, lk. 49, 127; Õitsituled I, 57.

Looming 1923, nr. 5 ja 1924, nr. 4. (L. Neuman). *R. J; L. N.*

HERMANN, Miina, helikunstnik, sünd. 28. I 1864 Kõrveküla koolimajas, Raadi v., Tartu lähedal kooliõpetaja tütrena. Esimese muusikaõpetuse, õieti ise õppides, sai H. kodus. Umbes 14-—15-aastasena sai H. õpetust klaverimängus ja muusikateoorias Tartus K. A. Hermannilt, kes oma õpilast ja selle vanemaid virgutas H.-i õppimise jätkamiseks Peterburi konservatooriumis, kuhu ta astuski a. 1883 peale K. Schulzi Saksa õppekeelega tütarlaste-kooli lõpetamist Tartus. Konservatooriumis õppis H. prof. Homiliuse oreliklassis; harmoonias sai ta õpetust prof. Siecke,